

”ויבא עמלק” – בגלל שרפו ידיהם מהתורה

[פרשת בשלח (שיחה 5) – נכתב ע”י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו ”אוצרות התורה”.
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע”י תלמידו, אך טרם הגיחה]

”וַיָּבֹא עַמְלֵק, וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָדִים” (שמות יז, ח)

כלל יש בדינו שאין המקרא מזכיר שמו של מקום, (הבלתי ניכר לנו מעניינים אחרים), אלא אם כן יש בכך חידוש רעיון בשבילנו. ולכן דרשו על כך במכילתא ”אין רפידיים אלא רפיון ידים”. לפי שרפו ישראל ידיהם מדברי תורה לכן בא שונא עליהם”. ולכן הפסוק כותב ”ועל נסותם את ה' לאמר 'היש ה' בקרבנו אם אין”’. כלומר, יצה”ר שבאדם מעלה ספקות אם אמנם ה' משגיח עליו, כלשון חז”ל: ”אם מספק לנו כל צרכנו” (מכילתא), ”אם יודע מה מרחישים (=חושבים) בקרבנו” (פסקתא רבתי, יג).

עמלק גימטריא ”ספק”. בגלל חוסר אמונה בה', באו לידי חשש כפירה:

- אם ”רם על כל גוים, על השמים כבודו”, (לפי דעת הגוים, ה' רם ונישא, אבל איננו מתעניין בפעולות של האנושות),
- או האם ה' יודע אפילו מחשבות אנוש, (=שאפילו לא הגיעו למצב של מבטא שפתיים).

כלומר, חוסר התעמקות בתורה, היא המביאה לידי כפירה הנ”ל ואין מצב ביניים. או שהאדם מתמלא הכרה יותר ויותר איך כל פרט בחיים הוא חשוב וצריכים לדעת איך להכריע מבחינה הלכתית-תורנית. או אדרבה, האדם מאמין שהכל הוא מקרה (כמ”ש על הפסוק ”אשר קרד בדרך” - דברים כה, יח) בלי שום כוונה מהש”ת.

וזהו הכתוב בפרשה שניה של קריאת שמע: ”השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים” (דברים יא, טז) מפרש רש”י: ”וסרתם מן התורה, ומתוך כך, ועבדתם אלהים אחרים, שכיון שהאדם פורש מן התורה הולך ומדבק בעבודת כוכבים”. כלומר, זה שינוי כיוון המתבצע מיד. כמ”ש אדמו”ר מקאצק שההבדל בין ”מזרח למערב” הוא רק להזיז זווית של כיוון הרגל במקצת, בכמה סנטימטרים. לבסוף ההליכה אותו האדם יגיע למרחק מקום הרב ביותר ממה שהיה מיועד להגיע אליו בתחילה. כך, האדם שמחוסר לימוד תורה יעבוד הרבה אלילים: אהבת ממון, אהבת כבוד, אהבת תענוגות, השתעבדות לדעת החילונים, פחד מן המאורעות האפשריות וכיו”ב. כל מיני כוחות זרים שליטים על זה שלא קבל עליו שלטון התורה. או מגיעים מעלה מעלה, או יורדים מטה מטה.

נשאר לנו להסביר מהו לשון ”רפו ידיהם מן התורה”. הרי עמל התורה היא בפה ובמוח, ולא בידים? אלא, מוסבר בברכות (דף סב.) שאין מקנחין ביד ימין, וניתנו שם כמה סיבות לדין זה, אחד מהם ”מפני שמראה בה טעמי תורה”. רש”י פירש שמדובר לסייע לקריין בתורה לדעת הנגינות המתאימות. אבל יש מי שפירש שכאשר הלומד תורה שבעל פה מתלהט ומתלהב בהסבר הסברות והדינים, הוא משתמש בידיו כדי להדגיש ולנחץ מה שאומר בשפתותיו. ולכן לא הסתמכו על דברי רב ששת, כי לא ראה את תנועותיו של בעל השמועה (ירושלמי שבת א, ב) וכן כתב מהרש”א על עירובין. (יג:) [”האי דמחדגא מחבראי... ואילו חזיתיה מקמיה”]. ולכן, הלומד ברפיון איננו מתנועע בכל אבריו, וזהו שרפו ידיהם מן התורה.

בעלי חכמה מחבבים כל פרור של חכמה, מחפשים לדעת כל פרט ופרט.

מסופר בב”ק (מ.) כי רבא שיבח את ר”א בן יעקב לפני ר’ נחמן שהוא ”אדם גדול”. ר”נ בקש לראות אותו כדי להכירו. כשבא, שאל ממנו שאלה אחת ולא ידע לענות. שאל שוב שאלה שניה בתחום אחר, וגם על זה לא ידע. בקש ר”א תחנונים ”שבקן, אסתגר בקמייתא”. פירש הערוך ”חליתי מזאת השאלה”. זאת אומרת, ”אדם גדול” באמת כשנוכח שהוא מחוסר ידיעות התורה הוא מרגיש חולשה גופנית, כאילו היה חולה.

וכך כותב הרמב"ם שכאשר שולחים את הרוצח-בשוגג לעיר מקלט, שולחים לגלות גם את רבו כי כתוב בפסוק "וחי", עשה לו כדי שיחיה. וחיי בעלי-החכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה, כמיתה חשובין" (הל' רוצח, ז'). הרי לפנינו הלכה פשוטה, מרחיקה לכת, עד כמה יש "מיתה" כאשר האדם מתנתק מרבו וחסר לו בידיעת התורה.

הלובש תמיד בגד יקר, רק הוא היודע מה ערכה. (שבת י: "מילתא אלבישיהו יקירא").

- מצאנו בהוריות (יב:) שכאשר רב פפא שמע תשובה מוצלחת מפי תלמיד אחד, קם ממקומו ונשק לו על מצחו וגם נתן לו את בתו לאשה. מכאן עד כמה הם חבבו חכמת התורה.
- וכן, כאשר אמרו איזה דין לפני אביי ורק אח"כ נודע לו שזה נאמר ע"י ר' יוחנן והוא בעל סמכות גדולה, הצטער אביי למה לא אמרו לו בפעם הראשונה את שם אומרו. ואע"פ שבלאו הכי כבר שמע את הדין, אבל היה חסר לו ב"גירסא דינקותא". כלומר, אם היה שומע גם את שם אומרו מקודם, היה מקדים לחרוט זה על זכרונו, ואז לא היה ממהר לשכוח (שבת כא:).
- מצאנו במדרש (קה"ר א' על פסוק "מעוות לא יוכל לתקון"), שרבי יהודה ר"א למדו יחד בחברותא. בגלל הפסקה של שבעת ימי משתה אחרי הנישואין, הקדים אותו ר"א בלימודיו (ע"י לימודו בז' ימים הללו). עברו כמה וכמה שנים שניסה ר"י להדביק את רמת ידיעותיו, ולא הספיק לעשות זאת! כלומר, שניהם למדו במלוא הקצב ומלוא הריכוז, יומם ולילה. בגלל הפסקה של שבעה ימים, לא היה יכול להשיג את חברו!

עכשיו התברר לנו למה אנו כל כך מגששים בחושך להבין בבהירות ענינים תורניים. כי אין אנו עמלים בהם. מובא בזוהר (ב/צט.) משל נמרץ. התורה נמשלה לנסיכה המסתתרת אחורי וילון בהיכל המלך. אותו עלם המיועד לה חולף ועובר והיא מציצה בו מבעד לחלון. הוא רואה אותה בחטף, ולבו הומה. כאשר היא רואה שהפנתה אליה את תשומת לבו, היא מגלה מהוילון טפח. וכל פעם שהבחור מראה תוספת התענינות, כך היא נענית לשיחה אתו, לשתף אותו במחשבותיה. והנמשל, מבאר הזוהר שם, שהתורה בתחילה איננה מגלה את סתריה כי אם ברמז קלוש וחטוף ("רמז"). אם יתעורר הבחור (הלומד תורה) וישתדל להבין, אז תגלה לו קצת יותר ("דרש"). עד שלבסופו של דבר תגלה לו "סודות" התורה. אבל אם הבחור ממשיך לישון שינת ההרגל, התורה לא תגלה לו מאומה ויראה בה רק ספר חתום וסתום אשר רק פירושים דלים מתגלים לו, מפעם לפעם.

ישנם כמה בחורי ישיבה שעמלים בתורה כראוי. אבל עדיין ישנם הרבה ה"שמחים בחלקם" אפילו שהוא מועט, הללו לומדים רק "דף בשבוע" של הגמרא. על הללו לראות דברים נחרצים של "אורחות צדיקים", ב"שער תלמוד תורה". וכן דברי הרב מנחם שך (המובאים ב"אוצרות הגר"א", עמ' 252). אדם נבון צריך להתבייש כשהוא רואה כמה הוא עדיין בור וריק מידיעת התורה. הצימאון הגדול הזה להרבות דעת, היא הוכחה על אמונה גדולה בהקב"ה. ממילא מסתלק עמלק. (וע"ע על זה בזוהר ג, קס).